

RAPPORT

HALLSJÖ

FÖRDJUPAD BESKRIVNING AV EN KULTURMILJÖ AV
RIKSINTRESSE

Hallsjö [G12] – Fördjupad beskrivning av en kulturmiljö av riksintresse

KMV forum. **WSP**

Framställt av: KMV forum AB och WSP group

www.kmvforum.se; <http://www.wspgroup.com/sv/WSP-Sverige/>

Uppdragsansvarig: Mia Björckebaum, KMV forum

Medverkande: Emy Lanemo från KMV forum

Cecilia Lindqvist och Ezequiel Pinto-Guillaume från WSP group

Beställning: Länsstyrelsen i Kronobergs län

Länsstyrelsen i Kronobergs län

351 86 VÄXJÖ

Telefon 010 223 70 00

November 2014, ISSN 1103-8209, meddelande nr 2015:06

Rapporten kan laddas ner från Länsstyrelsens webbplats

www.lansstyrelsen.se/kronoberg/under/Publikationer/Kulturmiljö

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Kortfattad överblick	4
<i>Sammanfattning</i>	5
<i>Riktlinjer</i>	6
Bakgrund	9
<i>Riksintresseprojektet</i>	9
<i>Vad är en riksintressant kulturmiljö?</i>	10
<i>Riksintressanta fornlämningsmiljöer</i>	11
<i>Utgångspunkterna i Hallsjö</i>	12
<i>Planläge, program och övrig lagstiftning</i>	12
Kulturhistorisk analys	14
<i>Den regionala skalan: Västra Kronoberg</i>	14
Fornlämningsrik dalgång	14
<i>Den lokala skalan</i>	16
Landskapet idag	17
Kort historik	18
Ett medeltida sockencentrum längs Lagan	19
<i>Bedömning</i>	21
Miljöns riksintressanta värde	22
Särskild bedömning av lämplig skyddsform/lagrum för att hantera Hallsjö	23
Fysiska uttryck i landskapet	23
<i>Riktlinjer</i>	24
<i>Förslag på ändringar</i>	27
Konsekvenser	28
Källförteckning	29

KORTFATTAD ÖVERBLICK

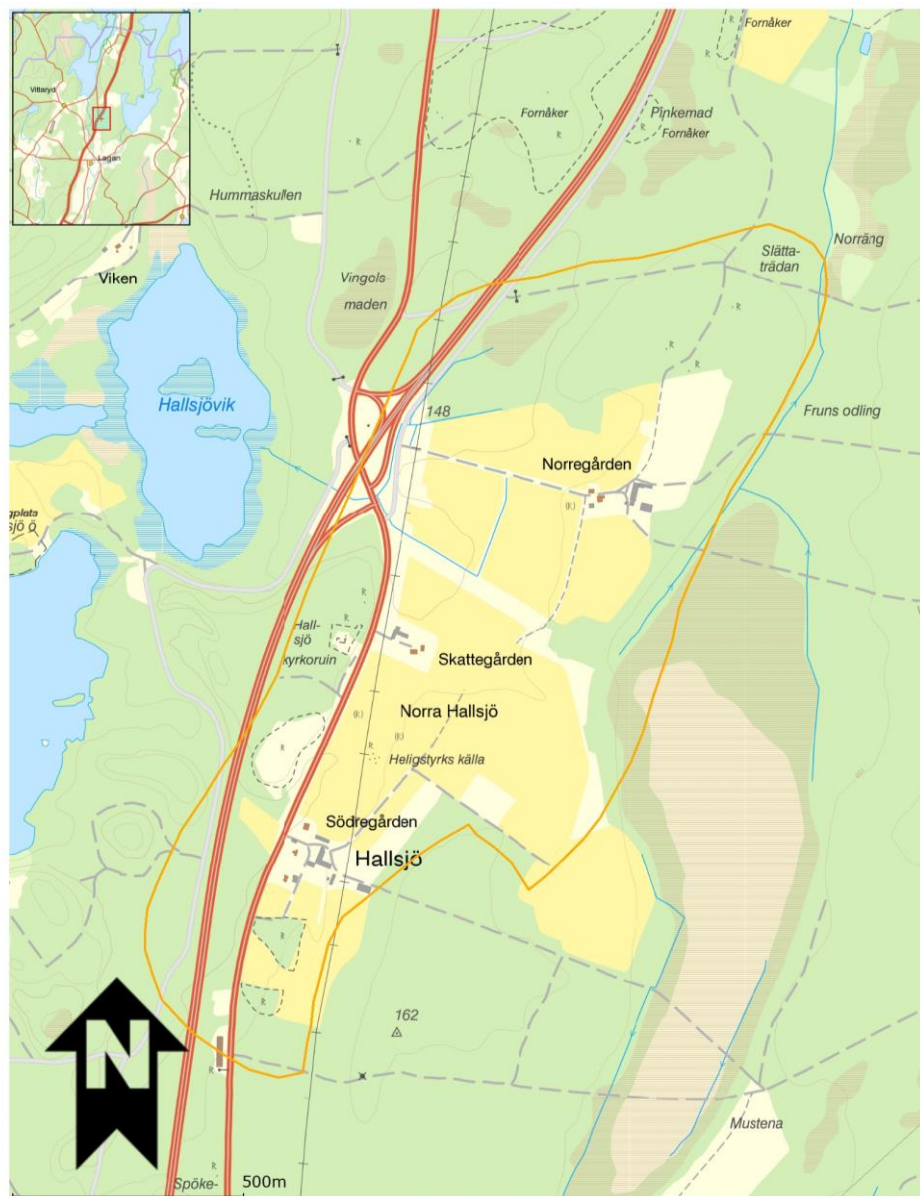
Hallsjö [G 12] (Dörarps sn)

Motivering:

Odlingslandskap med väl sammansatt fornlämningsmiljö som utvisar lång bosättningskontinuitet invid en på 1500-talet övergiven kyrkplats.

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap med rösen från bronsåldern och två järnåldersgravfält; ett omfattande och utpräglat höggravfält från yngre järnålder, ett mindre varierat gravfält. Medeltida kyrkoruin.

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAA, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Skala 1:10040

SAMMANFATTNING

Hallsjö är ett av Ljungby kommuns åtta riksintressen för kulturmiljövården, och en av miljöerna längs den fornlämningsrika Lagadalen. Riksintresset består av en sammansatt fornlämningsmiljö med flera höggravfält från yngre järnålder, ett något äldre och mer varierat gravfält, samt två enskilda högar och en övergiven kyrkoruin. Gravfälten och kyrkan är placerade i högt läge, sluttandes ned mot och väl synliga från landsvägen, den gamla Riksettan, vars sträckning troligen har anor från förhistorisk tid. Hallsjö är, vid sidan av Kånna och Hamneda (Ljungby kommun), ett av de medeltida sockencentrum längs Lagan där sambandet mellan järnåldersbebyggelsen och kyrkan är väl synligt och där kontinuiteten från äldre järnålder och in i historisk tid därför är läsbar i dagens landskap.

Fornlämningsmiljön ligger i anslutning odlingslandskapet och bebyggelsen i byn Hallsjö. Såväl odlingslandskapet som bebyggelsen är dock framförallt ett resultat av 1800-talets Laga skifte och 1900-talets fortsatta effektiviseringar av jordbruket, och bebyggelsen har flyttats ut från den ursprungliga bytomten som idag är öde. Detta gör att det pedagogiska sambandet mellan järnåldersgravfälten och den historiska bebyggelsestrukturen inte är lika tydligt som i andra miljöer i kommunen, t.ex. riksintresset Trotteslöv – Össlöv – Fallnaveka.

Västra Kronoberg, och övriga Finnveden, utmärker sig genom sin höga andel höggravfält från yngre järnålder, framförallt koncentrerade till Lagadalen mellan Vidöstern i norr och Hamneda i söder, till Prästebodaån samt till området öster om Bolmen. Här finns flera stora gravfält med mer än 100 gravar, där Kånna högar söder om Ljungby utgör det största med sina ca 250 högar. Tillsammans med Lagadalens övriga järnåldersgravfält, visar riksintresset Hallsjö på en för landet särskild koncentration och typ av gravar från yngre järnålder. Flera av gravfälten längs gamla Riksettan är utsedda till särskilda fornvårdsobjekt av Länsstyrelsen, och de är väl synliga och upplevelsebara för en resenär längs Riksettan.

Nuvarande riksintressebeskrivning belyser inte fornlämningsmiljön i sitt regionala sammanhang. Utan sitt samband med övriga fornlämningsmiljöer längs Lagan är Hallsjö mindre pedagogiskt. Föreliggande utredning föreslår därför **(1)**, ett mer samlat grepp om järnåldergravfälten längs med hela Lagadalen, inklusive exempelvis Kånna högar, eller **(2)**, riksintresset inskränker sig fortsättningsvis till enskilda miljöer, men miljöbeskrivningen av Hallsjö omformuleras så att det regionala sammanhanget tydligare framhålls. Se förslag på textändring på sid. 27. En mindre gränsändring föreslås, denna kan genomföras av Länsstyrelsen utan samråd med Riksantikvarieämbetet.

RIKTLINJER

Att ta tillvara ett riksintresse i planering eller projektering handlar dels om att utnyttja värdenas potential för en hållbar utveckling, dels om att förhindra påtaglig skada. En åtgärd får, enligt miljöbalken 3 kap 6 §, inte leda till att riksintresset påtagligt skadas. Samtidigt bär ett riksintresse på resurser och möjligheter som ska tas tillvara i samhällsplaneringen. Följande riktlinjer ger ett antal exempel på hur skada kan undvikas, och miljön vårdas, stärkas och utvecklas:

- Fortsatt fornvård är grundläggande för att miljöerna ska vara syn- och upplevelsebara. Om fornvården utökas till att även omfatta Dörarp 7:1 ökar synligheten av miljöns olika typer av gravar.
- Gravar, järnåldersgravfält och kyrkoruinen tillhör riksintressets bärande värden. Tillstånd enligt 2 kap KML om att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra en av riksintressets fornlämningar bör i regel inte beviljas.
- Utgrävningar som syftar till forskning kan genomföras under förutsättning att undersökta element återställs
- Bebyggelse eller andra anläggningar som stör de visuella sambanden mellan vägen och fornlämningsmiljöerna kan medföra påtaglig skada
- Vidgning av vägen eller andra åtgärder inom vägområdet som ger vägen ett mer storskaligt uttryck eller skapar barriärer mellan vägen och omkringliggande landskap kan medföra påtaglig skada. Utformningen är vid sådana åtgärder en viktig fråga
- Den utpräglade jordbruksbygden tillhör ett av riksintressets värden. Överföring av odlingsmark till skogsmark, samlad villabebyggelse eller liknande åtgärder som ändrar miljöns karaktär av odlingsbygd kan, beroende på omfattning och lokalisering, medföra påtaglig skada.
- Det finns inga tydligt synbara spår av den historiska bytomten, den nyligen utförda arkeologiska undersökningen kan dock sannolikt bidra till utökad kunskap om hur byn sett ut och fungerat. Skyltning med visualiserande teckningar eller ritningar kan användas för att informera om odlingslandskapet innan skiftesreformerna.

- Den fornlämningsrika Lagadalen kan lyftas genom olika typer av informationsinsatser eller turistiska insatser. Insatser i anslutning till gamla Riksettan kan eventuellt göras tillsammans med Trafikverket, och kan exempelvis bestå i en samlad turistkarta, rastplatser med informationsskyltar, marknadsföring och skyltning som turistväg (brunvit-skyltning). Även Trafikverkets tidigare projekt kring konceptet ”Paus slinga” kan vara en ingång.

Riksintresse för kulturmiljövård Hallsjö [G 12] (Dörarps sn)

Motivering:

Odlingslandskap med väl sammansatt fornlämningsmiljö som utvisar lång bosättningskontinuitet invid en på 1500-talet övergiven kyrkplats.

Uttryck för riksintresset:

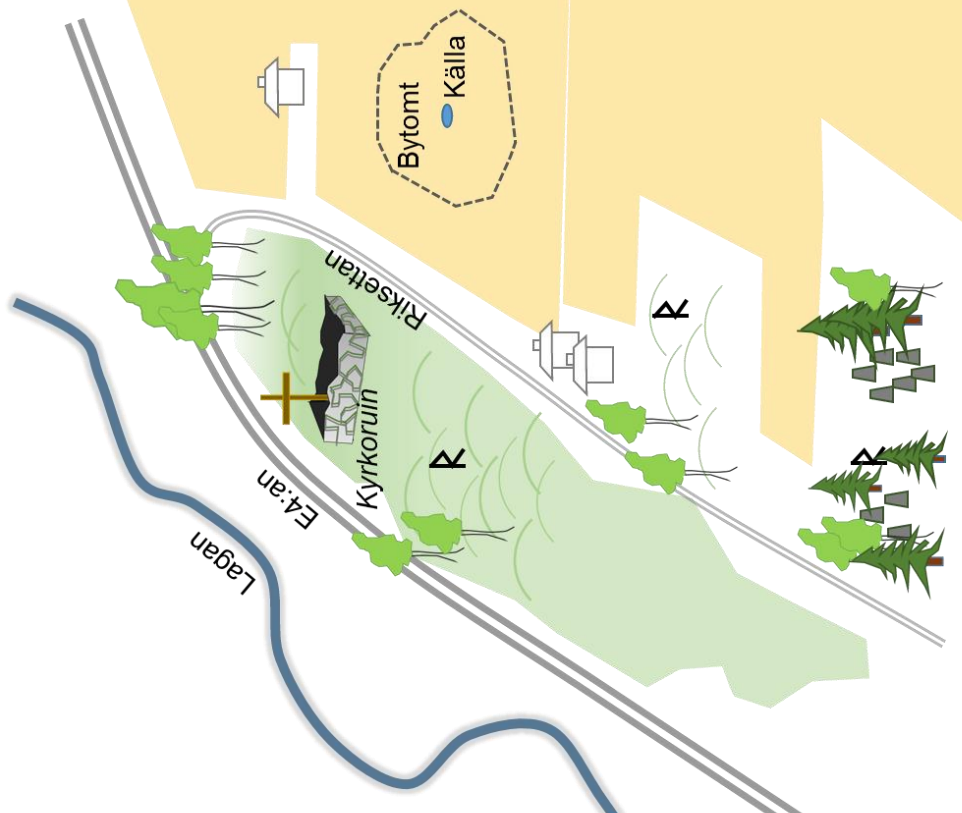
Öppet odlingslandskap med rösen från bronsåldern och två järnåldersgravfält; ett omfattande och utpräglat högrävfält från yngre järnålder, ett mindre varierat gravfält. Medeltida kyrkoruin.

Ett urval riktlinjer:

- Bronsåldersgravar, järnåldersgravfält och kyrkoruinen tillhör riksintressets bärande värden. Tillstånd enligt 2 kap KML om att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra en av riksintressets fornlämnningar bör i regel inte beviljas.
- Bebyggelse eller andra anläggningar som stör de visuella sambanden mellan vägen och fornlämningsmiljöerna kan medföra påtaglig skada
- Vidgrävning av vägen eller andra åtgärder inom vägområdet, såsom t.ex. skyddsräcken, viltstängsel och rasplatser, som ger vägen ett mer storskaligt uttryck eller skapar barriärer mellan vägen och omkringliggande landskap kan medföra påtaglig skada. Utformningen är vid sådana åtgärder en viktig fråga
- Skattegården ligger på den gamla prästgårdens tomt, och är den gårdsbebyggelse som fortfarande bevarar ett samband med kyrkoruinen och gravfälten. Bebyggelsen på platsen bör fortsätta bestå av gårdsbebyggelse med koppling till jordbruket
- Den utpräglade jordbruksbygden tillhör ett av riksintressets värden. Överföring av odlingsmark till skogsmark, samlad villabebyggelse eller liknande åtgärder som ändrar miljöns karaktär av odlingsbygd kan, beroende på omfattning och lokalisering, medföra påtaglig skada.

- Kyrkans placering invid järnåldersgravfälten visar hur den yngre järnålderns bebyggelse i många fall har utgjort grunden för bebyggelsestrukturen in i historisk tid.
- Hallsjö är en av miljöerna längs den fornlämningsrika Lagadalen med en för landet särskild koncentration och typ av gravar från yngre järnålder.
- Såväl gravfält som kyrka ligger i väl synliga lägen från gamla Riksettan, de markerar vägstråkets långa kontinuitet.

BAKGRUND

RIKSINTRESSEPROJEKTET

Länsstyrelsen i Kronobergs län arbetar, sedan 2008, med att förbättra informationen kring länets kulturmiljöer av riksintresse. Tretton riksintressen har hittills fördjupats, och två utredningsområden – Hohult i Uppvidinge kommun och Ängsfruktodlingarna i Tingsryd kommun har utretts och föreslagits som riksintressen. Parallellt med framtagandet av kunskapsunderlag har även tre intervjuundersökningar genomförts med länets kommuner angående hanteringen av dessa områden. Undersökningarna har visat att kommunerna generellt upplever eller har upplevt svårigheter i samband med planering inom riksintressanta kulturmiljöer. Man har därför efterfrågat förtydligande av riksintressenas motivering, värdekärnor och avgränsning. Genom intervjuundersökningarna upprättades även en prioriteringslista över länets mest utsatta riksintressen.

Under hösten 2014 genomför konsultföretagen KVM forum och WSP group fördjupningar för sju riksintressen på uppdrag av Länsstyrelsen. De sju områdena ligger i sex av länets kommuner och har valts ut av Länsstyrelsen, i flera fall efter kommunernas egna önskemål. Arbetet utförs efter den dialogmodell som har utarbetats och använts av Länsstyrelsen i de tidigare fördjupningsarbetena. Modellen lägger fokus på en dialog mellan stat och aktuella kommuner, och fördjupningen framställs muntligt för folkvalda och tjänstemän vid respektive kommun. Utöver den muntliga presentationen tas också en skriftlig rapport samt en affisch fram, där riksintressets värden på ett kondenserat sätt presenteras tillsammans med de riktlinjer som utredningen resulterat i.

Fördjupningen utgår från Riksantikvarieämbetets motivtext och befintligt källmaterial. Användningen av bilder och kartmaterial är central i Länsstyrelsens presentationsmodell, och syftar till att förbättra dess pedagogiska kvalitet. Föreliggande rapport baseras på den muntliga presentationen, och utgör den skriftliga redovisningen av den fördjupade beskrivningen.

VAD ÄR EN RIKSINTRESSANT KULTURMILJÖ?

Kulturmiljövårdens totalt ca 1650 riksintressen spänner över en långs tidsrymd, från forntida boplatssområden till efterkrigstidens förortsmiljöer och omfattar ett brett urval av miljöer som innefattar såväl landsbygd som stadslandskap. De riksintressanta kulturmiljöerna är miljöer där ett betydelsefullt historisk skeende eller företeelse särskilt väl går att utläsa eller uppleva i dagens landskap. Sammantaget ska de ge en bred, nyanserad och övergripande bild av samhällets historia och de ska belysa ett brett spektrum av tidsperioder, utvecklingsskeden och händelser som har varit av betydelse för samhällsutvecklingen.

Det är sammansatta miljöer där landskapet, bebyggelse av olika slag, kommunikationsstrukturer eller andra fysiska uttryck tillsammans bildar en komplex helhetsmiljö.

Riksintressen för kulturmiljövården är områden som förändras i takt med samhällsutvecklingen, men där de kulturhistoriska värdena ska utgöra en särskilt tungt vägande aspekt vid beslut om ändrad markanvändning. Dessa områden bär på resurser och möjligheter som inte bara ska skyddas från skada, men också tas tillvara som de resurser de är i samhällsutvecklingen. Hushållningsbestämmelserna utgår från att olika aktörer genom god planering och hänsyn så långt möjligt ska hushålla med mark- och vattenområden och den fysiska miljön i övrigt.

Miljöbalkens hushållningsbestämmelser

Hänsyn till kulturmiljöer av allmänt intresse och av riksintresse regleras i de s.k. hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken (1998:808). Bestämmelsernas syfte är att ge stöd i avgörandet av hur mark- och vattenområden ska användas, och reglerna ska tillämpas så att en god hushållning främjas.

Bestämmelserna om 3 och 4 kap. miljöbalken aktiveras endast vid *ändrad* markanvändning, och kan därför inte användas för att upphäva en pågående verksamhet. De ska tas i beaktande vid vissa beslut eller tillståndsprövningar enligt bl.a. plan- och bygglagen och miljöbalken.

Miljöbalkens 3 kapitel 6 § avser sådana kulturmiljöer som anses särskilt värdefulla från en nationell synpunkt och som därför ska skyddas mot åtgärder som *påtagligt* kan påverka eller skada områdets karaktär. Uttrycket påtagligt skada avser sådana åtgärder som kan ha en bestående negativ inverkan eller tillfälligt ha en mycket stor negativ inverkan.

6§ Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

RIKSINTRESSANTA FORNLÄMNINGSMILJÖER

Fornlämningar skyddas av 2 kap Kulturmiljölagen, och det är enligt denna lag förbjudet att rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning utan Länsstyrelsens tillstånd.

En fornlämning, eller en fornlämningsmiljö som ingår i ett riksintresse har ett kulturhistoriskt värde genom att den, tillsammans med naturgeografin och det omkringliggande kulturlandskapet, gör att ett betydelsefullt historiskt skeende särskilt väl kan läsas i dagens landskap. I ett tillståndsärende som rör en riksintressant fornlämning eller fornlämningsmiljö är det därför särskilt viktigt att bedöma fornlämningen i relation till den riksintressanta helhetsmiljön. Om fornlämningen är ett bärande uttryck för riksintresset kan ett tillstånd som beviljar att fornlämningen ändras eller tas bort innebära påtaglig skada på riksintresset.

Ungefär 600 av Sveriges 1600 riksintressen har kategoriserats som fornlämningsmiljöer, här utgör fornlämningsbilden en av motivgrunderna till utpekandet av miljön. Ca två tredjedelar av dessa utgörs av miljöer med lång bebyggelsekontinuitet där fornlämningsbilden utgör en riksintressant aspekt av flera. Dessa miljöer utgörs ofta av odlingslandskap, central- eller dalgångsbygder, slotts- och herrgårdslandskap och sockencentrum där fornlämningsmiljön markerar landskapets långa tidsdjup. Ungefär en tredjedel av dessa 600 riksintressen utgörs av helt förhistoriska miljöer. Det kan vara boplatssområden längs kusterna, delar av hällkistestråket eller järnålderns gravfältsområden. I urvalet finns även flera agrara fornlämningsmiljöer som visar på bruksformer från äldre järnålder och framåt. De miljöer som helt utgörs av fornlämningsmiljöer har i många fall pekats ut som riksintresse framförallt på grund av deras värde som vetenskapliga referensobjekt där det förhistoriska samhällets kulturformer och ekonomiska och sociala system kan studeras.

Vid utpekandet av riksintressen prioriterades komplexa miljöer där de fasta fornlämningarnas relation sinsemellan och till naturmiljön var särskilt tydlig. Det var inte i första hand koncentrationer av fornlämningslokaler som avsågs, utan snarare miljöer som utgjordes av naturligt -topografiskt och ekologiskt- avgränsade landskap såsom kustavsnitt, åsryggar eller dalgångar, och vilka uppvisade komplexa kombinationer av fornlämningar. Sambanden kunde vara synkrona (samtida system av t.ex. bosättning, näringsverksamhet, kommunikationer) eller diakrona (utveckling inom ett landskapsrum under en lång tidskontinuitet). Fornlämningsbeståndet behövde inte vara extremt tätt eller stort. Även miljöer där en enskild fornlämning av högt kulturhistoriskt värde fordrade ett större terrängavsnitt för att vara möjlig att uppfatta i kulturlandskapet kunde utpekas som riksintresse. Vid klassificering av vetenskapligt likvärdiga miljöer spelade miljöns pedagogiska aspekter in. En väl vårdad och tillgänglig miljö med en lättförståelig historisk identifikation i landskapet skulle prioriteras.

UTGÅNGSPUNKTERNA I HALLSJÖ

I Ljungby kommun finns åtta riksintressen för kulturmiljövård. De är framförallt lokaliserade till Finnvedens gamla centralbygd kring Ljungby, från Bolmen i väst till Stensjön i öst och längs Lagadalen från Toftaholm i norr till Hamneda i syd. Fornlämningsbilden är central i alla riksintressen, med undantag för lagaskifteslandskapet runt byarna Hörda-Klövaryd. Övriga sju riksintressen ligger längs Lagadalen eller runt Bolmen, två mycket fornlämningsrika bygder med lämningar från framförallt järnålder. Fördjupade beskrivningar har tidigare tagits fram för Hamneda och Hörda-Klövaryd.

Länsstyrelsen har beställt en fördjupning av riksintresset Hallsjö då man upplever ett behov av att förtydliga miljöns riksintressanta värden. Man har även behov av att utreda i vilka fall och hur riksintresseverket är ett lämpligt verktyg för att hantera rent arkeologiska miljöer, såsom t.ex. Hallsjö. Ljungby kommun har tidigare uppgett att merparten av kommunens riksintressen sällan är föremål för planläggning eller något exploateringstryck. Man upplever att flera av miljöerna är svåra att förstå eller uppskatta visuellt, särskilt fornlämningsmiljöerna, och att det därför kan vara svårt att argumentera för miljöernas värden i relation till andra intressen.

PLANLÄGE, PROGRAM OCH ÖVRIG LAGSTIFTNING

Ljungby kommuns översiktsplan, antagen 2006, anger att kommunens kulturmiljöprogram ska beaktas vid detaljplanering och bygglov samt att dialog tidigt ska föras med Länsstyrelsen och Smålands museum vid utveckling inom en utpekad kulturmiljö. Riksintresset Hallsjö behandlas i kapitlet om kulturmiljö. Kommunens allmänna ställningstagande gällande riksintressen för kulturmiljövård anger att:

Vid åtgärder inom riksintressen för kulturmiljövård kommer kommunen att i ett tidigt skede föra en dialog med Smålands museum och länsstyrelsen om hur man bör gå tillväga för att ta tillvara kulturvärdena. I några områden kan stödandet av pågående markanvändning vara ett sätt att bibehålla värdena. Inom områden av riksintresse kan en utveckling ske under förutsättning att den sker på sådant sätt att riksintressets värde inte får påtagligt skadas.

Hallsjö är inte utpekad som särskilt område för landsbygdsutveckling i strandnära läge i kommunens LIS-plan. Kommunens vindkraftsplan från 2009 anger att riksintressen för kulturmiljövård generellt är mindre lämpliga för vindkraftsutbyggnad. Området är inte detaljplanelagt. I samband med Svenska kraftnäts utbyggnad av Sydvästlänken 2012-2014 berördes delar av Hallsjö. Utbyggnaden förlades som en markkabel längs E4:an i Kronobergs län, och genomkorsar riksintresset Hallsjö. Kabeln följer väg 557 längs dess östra sida, och fortsätter sedan öster om Södregården. Länsstyrelsen bedömde i samband med hanteringen av ärendet att utbyggnaden inte medförde påtaglig skada på

riksintresset. Ingreppet föranledde däremot en arkeologisk utgrävning av Hallsjö gamla bytomt, vilket resulterade i ökad kunskap om byns ålder och karaktär.

Riksintresset för kulturmiljövård överlappar geografiskt två andra riksintressen: Riksintresset för friluftsliv, Vidösterområdet, samt riksintresse för väg som innefattar E4:ans befintliga sträckning. Trafiksäkerhetsåtgärder som bland annat innefattar breddning av E4: längs vissa sträckor planeras. Beroende på åtgärdernas omfattning och art kan Hallsjö riksintresse komma att påverkas. All sådan påverkan kommer att behandlas i miljökonsekvensbeskrivningar.

Miljön är utpekad som värdefullt område i såväl det regionala kulturmiljöprogrammet som det kommunala.

KULTURHISTORISK ANALYS

DEN REGIONALA SKALAN: VÄSTRA KRONOBERG

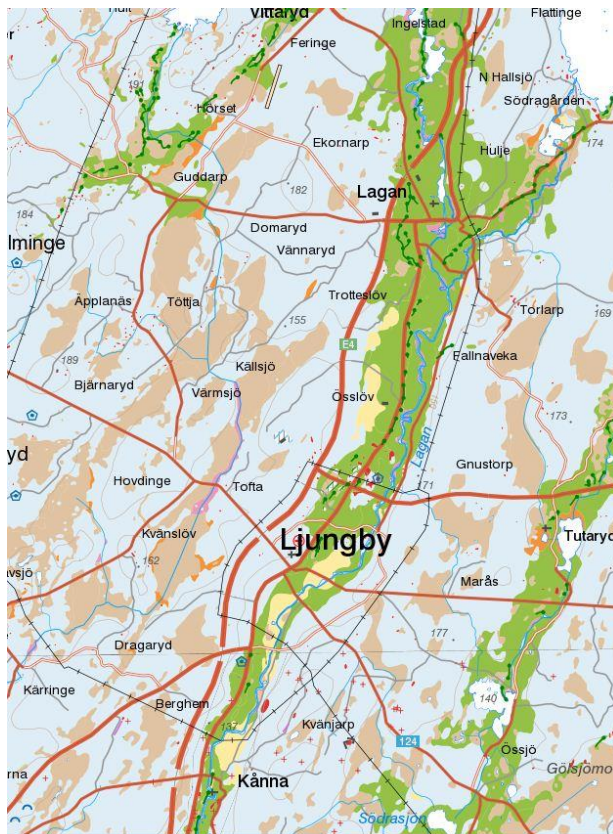
Issjöarnas sediment

När isen drog sig tillbaka bildades på vissa platser ovanför högsta kustlinjen så kallade issjöar som dämades upp mellan den retirerande inlandsisen och dalsidorna. På botten av dessa sjöar avsattes finkorniga sediment. När isen försvann tappades sjöarna och deras yta sjönk snabbt. I exempelvis Småland och Jämtland finns områden med sådana issjösediment som ofta nyttjas för odling.

Källa: SGU

Ljungby kommun ligger på den norra delen av Sunnerboslättan, där sjöar, myrar och dalgångar utgör öppna landskapsrum i ett annars skogsdominerat landskap. Bolmsån, Lagan och Prästebodaån löper genom landskapet i nord-sydlig riktning, och i dalgångarna består marken av glaciala sjösediment som har gett upphov till bördiga jordbruksområden. Längs med dalgångarnas sedimentjordar sträcker sig rullstensåsar, till vilken vägar och bebyggelse ofta lokaliserats.

Väster om Lagan går flera generationer av nationellt viktiga kommunikationsstråk som delvis löper parallellt, delvis överlappar varandra. Rullstensåsen som sträcker sig längs ådalens västra sida har, från förhistorisk tid och framåt, gett goda förutsättningar för vägar. Här löpte Lagastigen, sedan förhistorisk tid en av Sveriges viktigaste farleder mellan Götaland och kontinenten. Sträckan har därmed utgjort en viktig kommunikationsled från Lagastigen, till 1600-talets landsväg, 1900-talets Riksettan och dagens E4:a mellan Helsingborg-Stockholm. Kombinationen av bördig odlingsmark och goda kommunikationer har lett till att regionens större samhällen främst lokaliserats till Lagans dalgång.

Grönt fält visar sedimentjordarnas utbredning längs Lagadal. Mörkgröna markeringar visar åsarnas sträckningar.

Källa: SGU

FORNLÄMNINGSRIK DALGÅNG

Västra Kronoberg, och övriga Finnveden, utmärker sig genom sin höga andel höggravfält från yngre järnålder, framförallt koncentrerade till Lagadalen mellan Vidöstern i norr och Hamneda i söder, till Prästbodaån samt till området öster om Bolmen. Här finns flera stora gravfält med mer än 100 gravar, där Kåna högar söder om Ljungby utgör det största i länet med sina ca 250 högar. Under den yngre järnåldern ersätts den äldre järnålderns mer varierade gravfält, med resta stenar, domarringar och stensättningar etc., av mer enhetliga och ofta större gravfält bestående av välvda högar. Detta är särskilt tydligt i Västra Kronoberg, och Sunnerbo tillhör de områden i landet med synnerligen enhetligt gravskick under yngre järnålder. Här karaktäriseras höggravfälten av runda och starkt välvda högar, inte sällan med tydlig kantränna.

Fakta: Höggravfält från yngre järnålder

Det finns mer än 9300 höggravfält från yngre järnålder i hela landet. Av dessa är ca 3500 belägna i Uppland, ca 2250 i Södermanland, 800 i Östergötland, ungefär 680 i Småland och ca 570 i Västmanland. Även Bohuslän och Västergötland har en högre andel än landet i snitt. Sammantaget utgör höggravfälten landets största fornlämningsbestånd från samma period.

Under yngre järnålder blir människan troligen allt mer bofast och inriktad på åkerbruk. De bebyggelselägen som etablerades under järnåldern har i många fall utgjort grunden för bebyggelsestrukturen under historisk tid. Först i samband med 1800-talets skiftesreformer förändrades bilden i och med utflyttningar av gårdar.

Västra och östra Kronoberg skiljer sig åt vad gäller spåren efter järnåldern. I Väre, i östra Kronoberg, är gravfälten mer varierande och det är svårare att bestämt datera dem till yngre järnålder. Även om man under tiden fram till yngre järnåldern har bebott stora delar av Väre, så finns det en tydlig koncentration till centralbygden runt Helgasjön och Åsnen från stenålder och framåt. I Finnveden, i västra Kronoberg, verkar det, åtminstone sett utifrån gravfältens utbredning, ske en tydlig bebyggelseomflyttning under yngre järnålder. Bebyggelsen i det vi idag uppfattar som Finnvedens marginalbygder försvinner, och får en tydlig koncentration till Lagadalen, Prästbodaån och Bolmen. Denna bebyggelseförflyttning kan ha sitt samband med att man under yngre järnåldern får ett mer stationärt jordbruk, med boskapsskötsel och intensivt brukade åkrar.¹

¹Källa: Martin Hansson, Från renjägare till Viking: En arkeologisk historia om södra Småland
Hallsjö – fördjupad beskrivning av en kulturmiljö av riksintresse – Länsstyrelsen i
Kronobergs län 2014

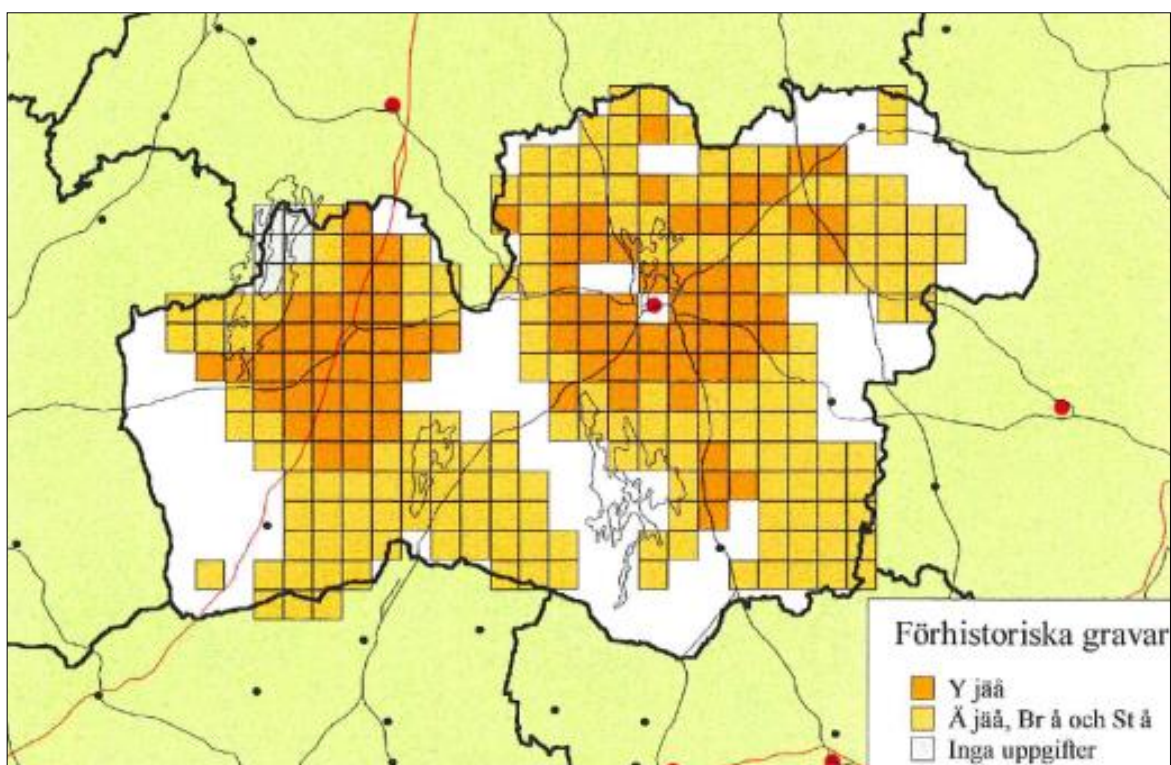

Fig 2. De förhistoriska gravarnas ålder och utbredning. Centralbygderna i Finnveden (västra Kronoberg) och Varend (östra Kronoberg) framträder tydligt. Källa: Stefan Höglin, Länsöversikt Kronobergs län, 1998.

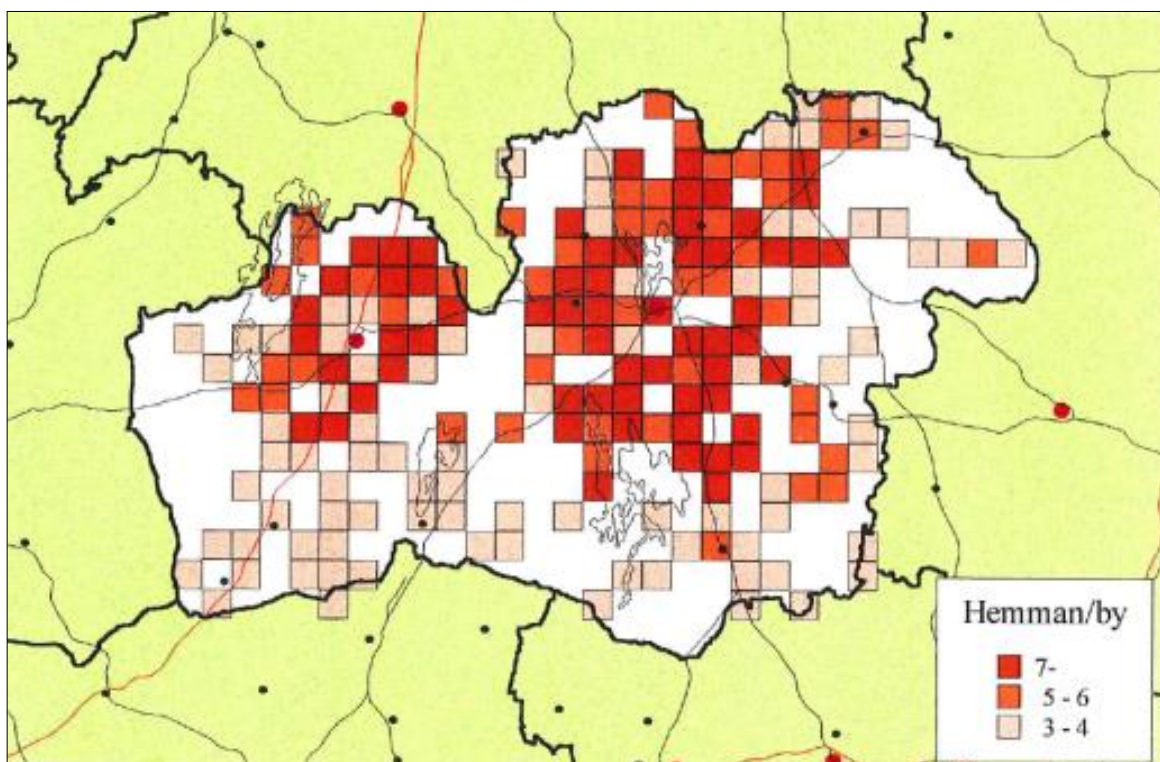

Fig 3. Byarnas storlek och utbredning. Rekonstruerade utifrån fastighetsbeteckningen på ekonomiska kartan 1950. Källa: Stefan Höglin, Länsöversikt Kronobergs län, 1998.

DEN LOKALA SKALAN

LANDSKAPET IDAG

Landskapet kring Hallsjö kyrkoruin är terrängmässigt varierat. I nord-sydlig riktning löper en rullstensås till vilken vägar och fornlämningar är anpassade. Från söder till norr sträcker sig väg 557, gamla riksettan, genom området och väster om åsen löper E4:an i ett något nedsänkt läge, vilket gör att den inte syns men hörs från området. E4:ans sträckning skär av kontakten mellan byn och de traditionella ängsmarkerna ned mot Lagans å. Jordbruksmarken öster om åsen är relativt flack och domineras av sammanhängande åkrar och mindre partier hagmark. Bebyggelsen består av tre gårdar, Norregården, Skattegården och Södregården, vilkas spridda placering är ett resultat av 1800-talets skiftesreform.

På landsvägens östra och västra sidor finns två väl vårdade järnåldersgravfält som tydligt vetter ned mot vägen. Järnåldersgravfälten består av sammanlagt ca 130 starkt välvda högravar, vilka i sin form är mycket typiska för västra Kronoberg. Gravfältet (Dörarp 9:1) på väster sida om vägen är ett utpräglat högravgavfält och det mest omfattande med sina ca 90 högar. Gravfältet (Dörarp 5:1) som ligger öster om vägen, strax söder om Södregård är mindre och något varierat med sina ca 40 högar, sin skeppssättning och två treuddar. Söder om den öppna odlingsmarken ligger ett tredje, troligen något tidigare, gravfält (Dörarp 7:1). Detta består av resterna efter fem skeppssättningar och en treudd, men är svårt att upptäcka då lämningarna ligger bland sly. Detta gravfält är inte föremål för fornvård. I områdets norra del, norr om kyrkoruinen, finns även två gravrösen från bronsålder. I nära anslutning till gravfälten, och på ett högt liggande läge på åsen, ligger ruinerna efter Hallsjö gamla sockenkyrka med sin ödekyrkogård.

KORT HISTORIK

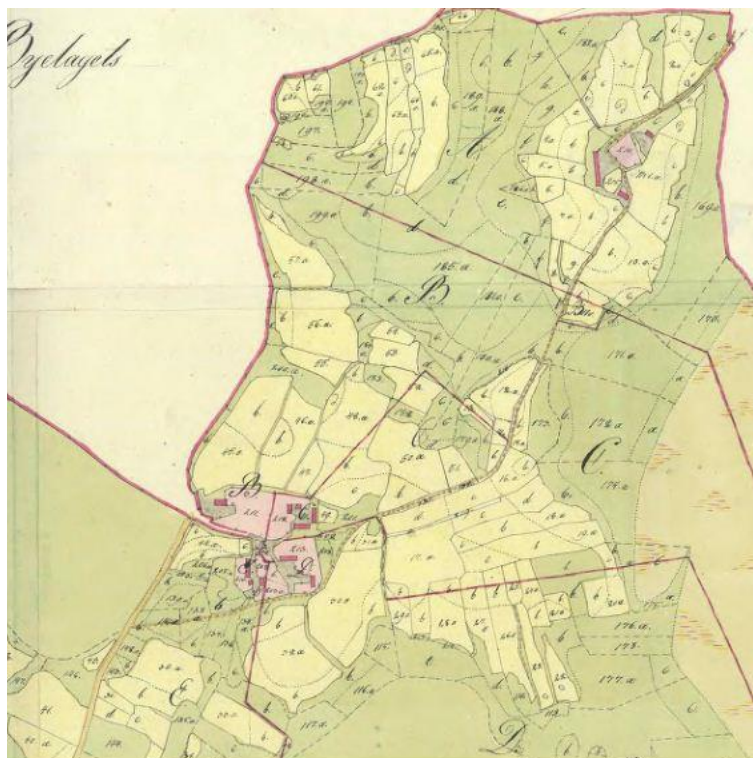
*En betydande by
under järnålder
och medeltid*

Hallsjö ligger i Dörarps socken. I socknen finns säteriet Toftaholm och byarna Flattinge, Hallsjö och Dörarp där den sistnämnda utgör sockencentrum och socknens största by. Under yngre järnålder framstår Hallsjö, med sina 130 gravar fördelade på flera gravfält, som den mer betydande byn i området. Byns betydelse bekräftas av att man under medeltiden uppför Hallsjö kyrka här, och under hela medeltiden utgjorde Hallsjö en egen socken där även byn Flattinge ingick. På 1630-talet införlivas Hallsjö i Dörarps socken, och verkar efter det förlora sin centrala roll i bygden. Orsaken till att Hallsjö förlorade sin funktion som sockencentrum beror sannolikt på att kyrkan förstördes under slutet av 1500-talet eller början av 1600-talet, enligt traditionen ska den ha blivit nedbränd under de dansk-svenska krigen.

*Hallsjö förlorar sin
roll som
sockencentrum
och införlivas i
Dörarp socken*

Före laga skiftet utgjordes byn av fem hemman, Norregården, Prästegården, Skattegården, Kjellegården och Södregården, av vilka alla utom Norregården låg samlade öster om vägen mellan nuvarande Skattegården och Södregårdens lägen. Norregården låg redan innan skiftesreformen skild från de övriga gårdarna, nordöst om bytomten.

*Byn består av fem
hemman, varav
fyra ligger i en
samlad klungby*

Storskifteskartan 1814

Norregården ligger skild från de övriga hemmanen, vilka ligger samlade i en klungby öster om vägen.

Källa: Lantmäteriet

Skiftesreform
ändrar byns
struktur, samtliga
gårdar flyttar ut
från den historiska
bytomten

Som en följd av laga skiftet 1847-1851 flyttades gårdarna ut från den gamla bytomten och fick spridda lägen. Södregården flyttades söder om den gamla bytomten, medan Skattegården flyttades till en tomt mitt framför kyrkan och Norregården låg kvar i sitt ursprungliga läge. Kjellegården och Prästegårdens ägor har troligtvis köpts in av de övriga gårdarna, och på 1950-talets karta finns endast Södregården, Skattegården och Norregården kvar. Under det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet uppkommer det en spridd bebyggelse i det som historiskt sett utgjort utkanterna av Hallsjö bys ägor. Under denna tid uppkommer flera torp och mindre gårdar längs den västra stranden av sjön Flären, öst om Hallsjö, och även bebyggelse i det som idag kallas Södra Hallsjö,

På den ursprungliga bytomten finns ingen bebyggelse kvar, men en arkeologisk undersökning som utfördes 2012 kan komma att ge ett bättre kunskapsläge.² Någon analys av det påträffade materialet har inte gjorts ännu, men en sammanställning av fynden har avrapporterats. Under undersökningen påträffades fynd och kulturlager från både yngre vikingatid/äldre medeltid, 1600/1700-tal och 1800-tal, vilket sammantaget indikerar att platsen utgjorde Hallsjö bytomt från åtminstone yngre järnålder fram till skiftet under 1800-talets mitt. På platsen påträffades bland annat minst 4 husgrunder, en brunn, en stor mängd stolphål, flertalet härdar, diken m.m.³

Den ursprungliga bytomten är idag obebyggd, medan Södregården och Skattegården har flyttat till nya lägen längs vägen. Norregården ligger kvar i ursprungligt läge.

² Redovisning av utförd arkeologisk undersökning, Riksantikvarieämbetet Dnr 321-4089-2012

³ Analysen av påträffade fynd är ej ännu publicerad.

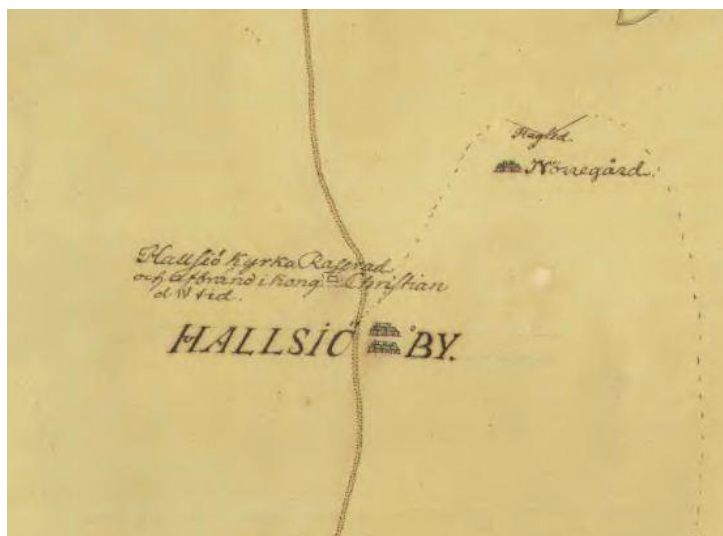
Sex sockencentrum längs Lagan, i flera har den medeltida kyrkan rivits och ersatts med ny kyrka under 1800-talet

Kyrkoruinen – ett spår av de dansk-svenska krigen och de utsatta läget längs de stora kommunikationsederna?

ETT MEDELTIDA SOCKENCENTRUM LÄNGS LAGAN

Hallsjö är ett av de sex medeltida sockencentrum längs Lagan som ligger inom Västra Kronobergs historiska centralbygd, mellan Vidöstern i norr och Hamneda i söder. Förutom Hallsjö finns de medeltida sockencentrumen Dörarp, Berga, Ljungby, Kånna och Hamneda. Av dessa är det endast Dörarp och Kånna som har bibehållit sina medeltida kyrkor, i de övriga orterna har den medeltida kyrkan rivits och ersatts av en större, modernare kyrka under 1800-talets mitt. I vissa är den medeltida kyrkoruinen väl synlig, som i framförallt Hamneda.

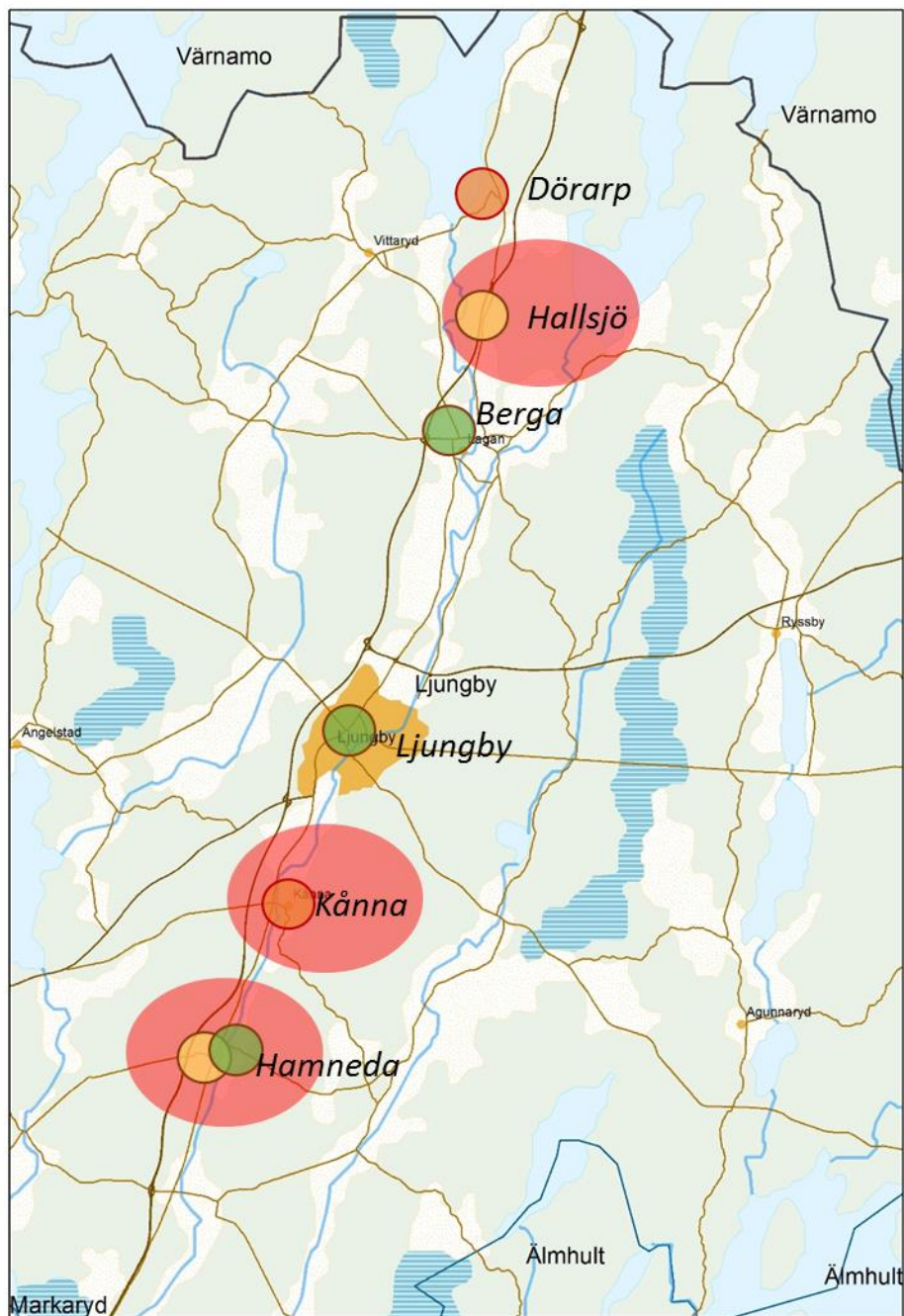
I Hallsjö raserades kyrkan redan under sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal. Det finns inga historiska källor för att belägga att kyrkan verkligen brändes ned under de dansk-svenska krigen, såsom traditionen säger. Tidsperioden då Hallsjö Kyrka slutar att fungera som sockenkyrka, d.v.s tidigt 1600-tal, och det utsatta läget invid Lagadalens kommunikationsstråk gör dock att krigshärjningarna kan vara en sannolik förklaring. Att Lagadalen och södra Kronoberg i övrigt var särskilt utsatt under de många dansk-svenska krigen är tydligt, bland annat genom betydande skatteavkortningar för många av gårdarna i Södra Kronoberg under 1600-1700-talen.

På rågångskartan över Hallsjö från 1769 finns noteringen "Hallsjö kyrka, raserad och utbränd under kung Christian IV tid", d.v.s mellan 1588 och 1648. Oavsett om denna uppgift stämmer eller inte så visar noteringen att berättelsen om hur kyrkan raserades har kontinuitet sedan åtminstone 1700-tal.

Urklipp: Rågångsbestämning 1769, Lantmäteriet

I mer eller mindre direkt anslutning till den medeltida kyrkoplatsen finns det, på flera orter, större högggravfält från yngre järnålder. Detta är tydligt i framförallt Kånna och Hamneda, men även i Berga finns ett gravfält norr om kyrkplatsen. Av dessa fornvårdas gravfälten i Hamneda socken (Bäckaryds, Elinge och Hamneda torps gravfält), Kånna högar invid Kånna kyrka samt Hallsjö gravfält. Med hänsyn till att de medeltida kyrkorna ersatts av nya i både Berga och Ljungby, så bör Kånna, men även Hamneda och Hallsjö utgöra de miljöer där sambandet mellan järnåldersbebyggelsen och det medeltida sockencentrat är som tydligast. I Hamneda och Hallsjö finns det väl synliga ruiner på platsen för den medeltida kyrkan.

I Berga, Ljungby och Hamneda har den medeltida kyrkan ersatts med en ny kyrka under 1800-talet (grön rund markering). I Kåna och Dörarp står den medeltida kyrkan kvar (orange rundmarkering). I Hamneda och Hallsjö finns väl synliga ruiner av den medeltida kyrkan kvar (gul rund markering).

Vid Hamneda, Kåna och Hallsjö finns högggravfält i mer eller mindre direkt anslutning till kyrkoplatsen, och som omfattas av länets fornvårdsinsatser (röd markering).

BEDÖMNING

MILJÖNS RIKSINTRESSANTA VÄRDE

Hallsjö är en av miljöerna längs den fornlämningsrika Lagadalen, och visar tillsammans med ådalens övriga järnåldersgravfält på en för landet särskild koncentration och typ av gravar från yngre järnålder. Hallsjö utgör ett sammansatt landskap där järnåldersgravfält, mer varierade och möjligen något tidigare gravformer samt en kyrkoruin från medeltid visar på en kontinuitet från bronsålder till sen medeltid, allt intill ett viktigt kommunikationsstråk. Miljön är ett av de medeltida sockencentrum längs Lagan där sambandet mellan järnåldersbebyggelsen och kyrkan är väl synligt

De visuella sambanden mellan vägen och gravfälten längs hela Lagadalen är tydliga, och ger en indikation på vägstrukturens långa kontinuitet. Dessa samband har kunnat upprätthållas eftersom den storskaligare E4:an till stor del har lagts vid sidan om den gamla riksettan, som därmed bevarar en viss småskalighet. Flera av gravfälten längs gamla Riksettan är utsedda till särskilda fornvårdsobjekt av Länsstyrelsen, och de är väl synliga och upplevelsebara för en resenär längs Riksettan. Ur ett regionalt och ett nationellt perspektiv är det relevant att lyfta järnåldersgravfälten i Sunnerbo som en del i ett fornlämningsstråk av särskild karaktär. Det är även relevant att lyfta kommunikationslederna längs Lagan, ett av södra Sveriges viktigare kommunikationsstråk från kontinenten till Götaland – från förhistorisk tid till idag. Den höga koncentrationen av järnåldersgravfält längs den äldre vägsträckningen visar på kommunikationsledens långa kontinuitet.

Odlingslandskapet i Hallsjö består av större sammanhängande åkrar och präglas framförallt av 1800- och 1900-talens effektivisering av jordbruket, där bebyggelsens lokalisering framförallt är ett resultat av Laga skiftet. Frånvaron av bebyggelse på den historiska bytomten gör att Hallsjö mindre väl illustrerar sambanden mellan järnåldersbygden och det historiska odlingslandskapet än miljöer som t.ex. Trotteslöv eller Össlöv i Ljungby kommun, också dessa kulturmiljöer av riksintresse. Hallsjö, liksom de andra järnåldersmiljöerna längs Lagan vinner på att sättas i sitt regionala samband.

En revidering av riksintresset föreslås ske i enlighet med två alternativ. Alternativ 1 medför att man tar ett mer samlat grepp om järnåldergravfälten längs med hela Lagadalen, inklusive exempelvis Känna högar. Alt 2 innebär att riksintresset även fortsättningsvis inskränker sig till enskilda miljöer, men att miljöbeskrivningen av Hallsjö blir föremål för en omformulering. Se vidare under förslag på ändringar.

En del i ett regionalt sammanhang

Samband mellan järnålder och medeltida kyrka

Bevarade samband med vägsträckningen

Längs Lagadalen – ett fornlämningsstråk av nationellt intresse

Bebyggelse och odlingslandskap präglas av 1800- och 1900-talets omdaningar av jordbruket – minskar läsbarheten

SÄRSKILD BEDÖMNING AV LÄMPLIG SKYDDSFÖRM/LAGRUM FÖR ATT HANTERA HALLSJÖ

Enskilda fornlämningar och fornlämningsmiljöerna i Hallsjö omfattas av 2kap Kulturmiljölagen. Bestämmelserna innebär ett starkt skydd och alla ingrepp som berör en fornlämning är tillståndspliktiga. Till varje fornlämning hör även ett så stort område runt själva lämningen som behövs för att fornlämningen ska bevaras.

Fornlämningarnas samband med varandra och med andra delar av kulturmiljön och naturmiljön regleras inte inom 2kap KML. För att hantera landskapet som helhet, t.ex. avseende gravfältens visuella och funktionella samband med vägen, med varandra och med intilliggande odlingslandskap är riksintressesystemet ett lämpligt verktyg. Riskintresseutpekandet innebär även att kulturmiljön i Hallsjö visar en bärande aspekt av landets historia, och att miljön fortsatt ska vara upplevelsebar. Det innebär att tillstånd om att rubba, gräva bort eller på annat sätt skada en fornlämning (enligt 2 kap KML) som hör till riksintresset troligen inte kan beviljas utan att medföra påtaglig skada.

FYSISKA UTTRYCK I LANDSKAPET

En sammansatt fornlämningsmiljö med lång bosättningskontinuitet:

- Landskapets naturgeografi med Lagan, intilliggande ås och sedimentjordar visar på förutsättningarna för den långa bosättningskontinuiteten
- Jordbruksmarken, gårdsbebyggelsen, vägen, åsen, gravfälten och placeringen i Lagans dalgång är alla viktiga komponenter för att förstå miljön, där jordbruket har varit en av förutsättningarna för den tidiga och långa bosättningskontinuiteten
- Två enstaka högar, två högravgfält från yngre järnålder- det ena med något varierande gravar-, ett varierat gravfält från äldre järnålder och medeltida kyrkoruin placerade intill vägen visar på kontinuitet och på platsens betydelse i socknen från bronsålder till medeltid
- Kyrkans placering invid järnåldersgravfälten visar hur den yngre järnålderns bebyggelse i många fall har haft kontinuitet, och utgjort grunden för bebyggelsestrukturen, in i historisk tid.
- Det intilliggande odlingslandskapet visar hur järnåldersbebyggelsen framförallt koncentrerade sig till bördiga odlingsmarker. Bebyggelsen och odlingsmarken i sig är dock framförallt uttryck för en utveckling under 1800-1900-tal. Riksintresset omfattar inte bebyggelsens utformning eller odlingsmarkens karaktär, men väl odlingsmarkens utbredning.

Kommunikationsstråk längs Lagadalen med lång kontinuitet:

- Gamla Riksettans sträckning, där vägen i sig framförallt speglar 1950-talets vägbyggande, men där närheten till gravfält, sockenkyrka och bymiljö illustrerar vägens långa kontinuitet
- De visuella sambanden mellan väg, gravfält och kyrka
- Den raserade kyrkan kan sägas illustrera den särskilda utsattheten som byar längs större kommunikationsstråk hade i samband med de dans-svenska krigen

Landskapets naturgeografi med Lagan i väst, åsen som löper längs med ådalen och bördiga sedimentjordar visar på förutsättningarna för den långa bosättningskontinuiteten. På åsryggen mellan E4:an och riksettan breder ett högggravfält ut sig, strax norr om finns kyrkoruinen.

Den medeltida kyrkan ligger välexponerad från vägen, i nära anslutning till högggravfältet.

Sunnerbo tillhör de områden i landet med synnerligen enhetligt gravskick under yngre järnålder. Här karakteriseras högggravfälten av runda och starkt välvda högar, inte sällan med tydlig kantränna.

Bytomt med
spår av källa

Den historiska bytomten är obebyggd och minskar läsbarheten av järnåldersgravarnas förhållande till den historiska bebyggelsen. Rester av byns källa finns fortfarande synliga.

RIKTLINJER

Att ta tillvara ett riksintresse i planering eller projektering handlar dels om att utnyttja värdenas potential för en hållbar utveckling, dels om att förhindra påtaglig skada. En åtgärd får, enligt miljöbalken 3 kap 6 §, inte leda till att riksintresset påtagligt skadas. Samtidigt bär ett riksintresse på resurser och möjligheter som ska tas tillvara i samhällsplaneringen. Följande riktlinjer ger ett antal exempel på hur skada kan undvikas, och miljön vårdas, stärkas och utvecklas:

- Fortsatt fornvård är grundläggande för att miljöerna ska vara syn- och upplevelsebara. Om fornvården utökas till att även omfatta Dörarp 7:1 ökar synligheten av miljöns olika typer av gravar.
- Gravar, järnåldersgravfält och kyrkoruinen tillhör riksintressets bärande värden. Tillstånd enligt 2 kap KML om att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra en av riksintressets fornlämningar bör i regel inte beviljas.
- Utgrävningar som syftar till forskning kan genomföras under förutsättning att undersökta element återställs
- Bebyggelse eller andra anläggningar som stör de visuella sambanden mellan vägen och fornlämningsmiljöerna kan medföra påtaglig skada
- Vidgning av vägen eller andra åtgärder inom vägområdet som ger vägen ett mer storskaligt uttryck eller skapar barriärer mellan vägen och omkringliggande landskap kan medföra påtaglig skada. Utformningen är vid sådana åtgärder en viktig fråga
- Den utpräglade jordbruksbygden tillhör ett av riksintressets värden. Överföring av odlingsmark till skogsmark, samlad villabebyggelse eller liknande åtgärder som ändrar miljöns karaktär av odlingsbygd kan, beroende på omfattning och lokalisering, medföra påtaglig skada.
- Det finns inga tydligt synbara spår av den historiska bytomten, den nyligen utförda arkeologiska undersökningen kan dock sannolikt bidra till utökad kunskap om hur byn sett ut och fungerat. Skyltning med visualiserande teckningar eller ritningar kan användas för att informera om odlingslandskapet innan skiftesreformerna.

- Den fornlämningsrika Lagadalen kan lyftas genom olika typer av informationsinsatser eller turistiska insatser. Insatser i anslutning till gamla Riksettan kan eventuellt göras tillsammans med Trafikverket, och kan exempelvis bestå i en samlad turistkarta, rastplatser med informationsskyltar, marknadsföring och skyltning som turistväg (brunvit-skytning). Även Trafikverkets tidigare projekt kring konceptet ”Pauslinga” kan vara en ingång.

FÖRSLAG PÅ ÄNDRINGAR

Gällande riksintressebeskrivning

Hallsjö [G 12] (Dörarps sn)

Motivering:

Odlingslandskap med väl sammansatt fornlämningsmiljö som utvisar lång bosättningskontinuitet invid en på 1500-talet övergiven kyrkplats.

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap med rösen från bronsåldern och två järnåldersgravfält; ett omfattande och utpräglat höggravfält från yngre järnålder, ett mindre varierat gravfält. Medeltida kyrkoruin.

- Nuvarande riksintressebeskrivning belyser inte fornlämningsmiljön i sitt regionala sammanhang. Hallsjö som en del i Lagadalens järnåldersbygd där karaktäristiska höggravfält följer och riktar sig mot kommunikationsstråken bör lyftas.
- I beskrivningen lyfts det öppna odlingslandskapet som ett motiv och uttryck för riksintresset. Odlingslandskapet kring Hallsjö utgörs av stora åkerarealer som är rationellt brukade och framförallt återspeglar landskapet från 1800-talets skiftesreformer och 1900-talets mekanisering av jordbruket. Även bebyggelsestrukturen speglar framförallt 1800-talets utflyttningar, med undantag för Norregården som ligger i sitt historiska gårdsläge. Odlingslandskapet har troligen tagits med i riksintresset som en sorts visuell fond till fornlämningarna snarare än för sitt samband med fornlämningsmiljön. Att det finns ett odlingslandskap är viktigt för förståelsen av miljön, men odlingslandskapets karaktär och bebyggelsens utformning är i sig inget som bör omfattas av riksintressebeskrivningen.
- Gravfältens och kyrkplatsens samband med vägen, både vad gäller placering och visuella siktlinjer, omnämns inte.

Alternativ 1. Ett större omtag

Möjligheten att titta på hela Lagadalen, med dess uttryck för yngre järnålderns speciella miljöer, kommunikationsstråk och/eller kontinuerlig bosättning, utreds. Se liknande revidering i t.ex. Kalmar län av Emåns nedre lopp. En sådan utredning bör begränsa sig till Finnvedens historiska centralbygd, d.v.s. mellan Vidöstern i norr och Hamneda i söder.

Alternativ 2. Riksintresset Hallsjö omformuleras och sätts in i sitt regionala sammanhang

Hallsjö utgör även fortsatt ett eget riksintresse, men texten omformuleras så att miljön sätts in i sitt regionala sammanhang. Texten omformuleras även så att odlingslandskapet som eget motiv och uttryck för riksintresset tonas ned.

Förslag ny riksintressebeskrivning:

Motivering:

En av fornlämningsmiljöerna längs den kommunikationsmässigt viktiga och fornlämningsrika Lagadalen, där sambandet mellan järnåldersbygd och medeltida sockenkyrka är tydligt. Tillsammans med ådalens övriga järnåldersgravfält visar miljön på en för landet särskild koncentration och typ av gravar från yngre järnålder. (Fornlämningsmiljö, kommunikationsmiljö)

Uttryck:

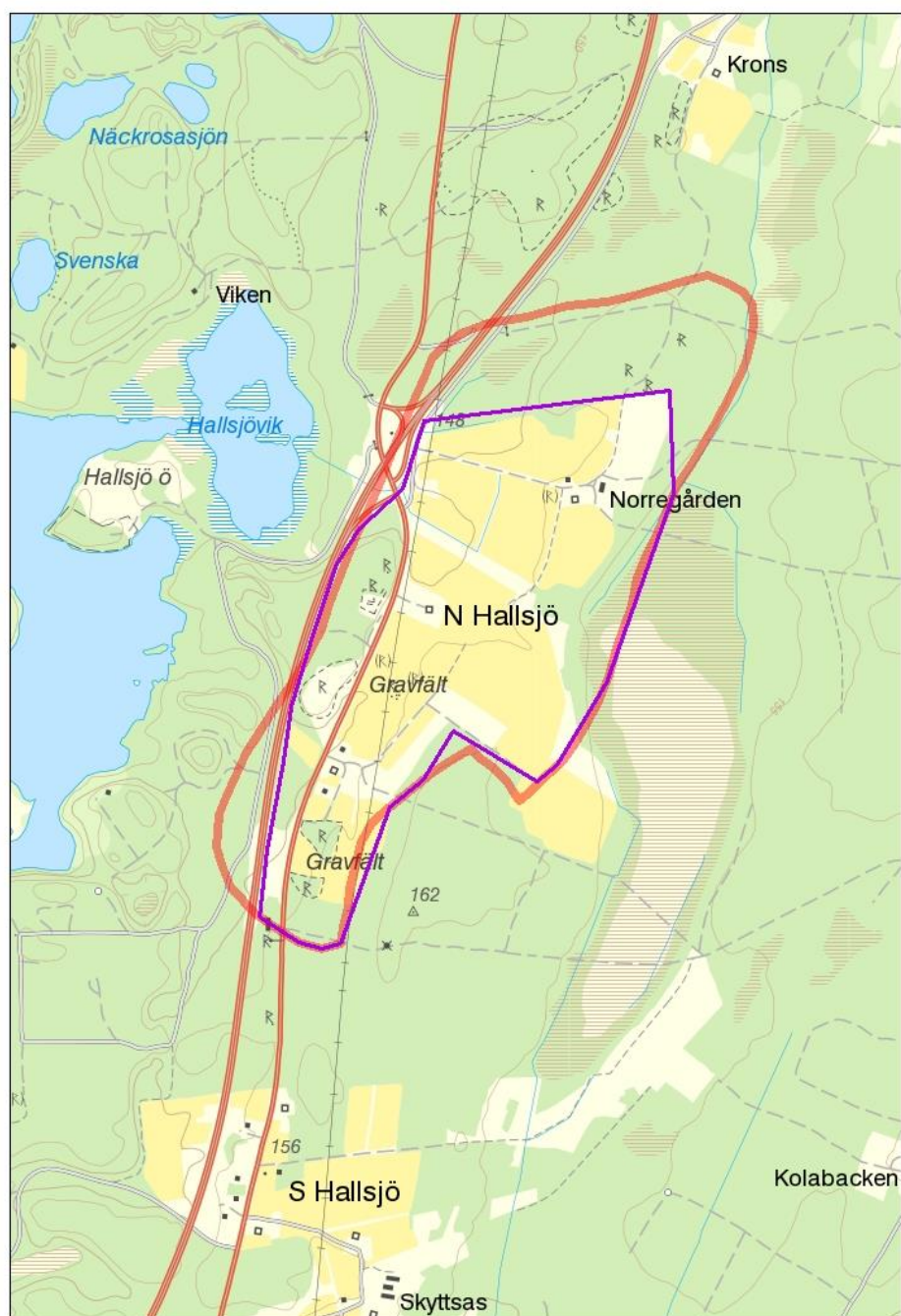
Två järnåldersgravfält med för Finnveden typiskt välvda högar samt två enstaka högar och ett gravfält med varierande stensättningar, allt i anslutning till odlingslandskap och en från förhistorisk tid viktig vägsträckning. Den medeltida kyrkoruinen i nära anslutning till gravfält och vägen. Siktlinjer från vägen mot de högre belägna gravfälten och kyrkan.

Förslag gränsändring:

Alternativ 2 inbegriper även en justering av gränsen. Gränsen revideras så att den i väst följer E4:ans sträckning och dras in något i nordöst för att följa Norrgårdens inägor. (Se karta på nästa sida)

KONSEKVENSER

En ändring av riksintressebeskrivningen i enlighet med förslag 2 lyfter tydligare fram riksintressets värden. Ändringen bedöms innebära begränsade effekter för hantering av plan- bygglovs eller tillståndsärenden inom riksintresset. Sambanden mellan fornlämningarna, kyrkan och vägen lyfts fram tydligare, och kan få konsekvenser för eventuella åtgärder vid vägen. En ändring av riksintressebeskrivningen innebär också att inga detaljerade riktlinjer ges för odlingslandskapets karaktär eller bebyggelsens utformning. Bygglovshanteringen bör endast i begränsad påverkas av riksintresset.

Lila markering visar förslag på ny avgränsning för Hallsjö. Den nya gränsen innebär en marginell ändring, men tydliggör så att riksintresset inte innefattar nuvarande E4:ans sträckning.

En sådan mindre gränsändring beslutas av Länsstyrelsen, samråd med Riksantikvarieämbetet behövs ej.

KÄLLFÖRTECKNING

Johansson, Lennart (red.), *Landen kring sjöarna, en historia om Kronobergs län i ett mångtusenårigt perspektiv*, Kronobergsboken 1999-2000

Hansson, Martin, *Från renjägare till Viking: En arkeologisk historia om södra Småland*. Artikel i *Landen kring sjöarna, en historia om Kronobergs län i ett mångtusenårigt perspektiv*, Kronobergsboken 1999-2000

Höglin, Stefan *Agrarhistorisk landskapsanalys, Kronobergs län*. Länsöversikt. Raä 1998
Sunnerbo, Kronobergsboken 1992-1993

FMIS, Riksantikvarieämbetet,
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Kommunala planer och program:
Översiktsplan för Ljungby kommun, 2006

Landsbygdsutveckling i strandnära lägen, TÖP 2011

Vindkraftsplan, TÖP 2009

Krantz, Karl-Johan, *Förflutet för framtiden - landskap och kulturmiljö i Ljungby kommun*, 1991

Dörarps socken, Kultur- och byggnadshistorisk undersökning, Kulturhistorisk undersökning 26, Smålands museum

Lantmäteriet, Historiska kartor:

Hallsjö, Rågångsbestämning 1769, Lantmäteristyrelsens arkiv

Hallsjö, Storskifteskartan 1814, Lantmäteristyrelsens arkiv

Hallsjö, Laga skifte 1848, Lantmäteristyrelsens arkiv

Fastighetsekonomiska kartan, 1950 Dörarp

Länsstyrelsen i Kronobergs län:
Kronobergs Natur, Naturvårdsprogram för Kronobergs län, 1989

Regionalt Kulturmiljöprogram,
<http://lansstyrelsen.se/KRONOBERG/SV/SAMHALLSPLEANERING-OCH-KULTURMILJO/KULTURMILJOPROGRAM/Pages/default.aspx>

